

Michał Kotliński

Ogólnopolska Konferencja Naukowa "Marek Nowakowski i inni: oblicza realizmu w prozie polskiej XX i XXI wieku", Olsztyn, 16-17 kwietnia 2015 roku

Prace Literaturoznawcze 3, 385-388

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

znawców, czyli naukowców zajmujących się translatologią w swoich badaniach. Do rozważań włączyli się również medioznawcy, kulturoznawcy, psychologowie czy inżynierowie. Ożywione dyskusje osób reprezentujących różne dziedziny nauki pozwalają mieć nadzieję, iż tegoroczna edycja wydarzenia zaowocuje kolejnymi badaniami nad współczesną translatologią, a uczestnicy spotkają się przy okazji następnej olsztyńskiej konferencji z równie interesującymi tematami i wynikami swoich prac.

Michał Kotliński

Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Marek Nowakowski i inni. Oblicza realizmu w prozie polskiej XX i XXI wieku*, Olsztyn, 16–17 kwietnia 2015 roku

Wybitny polski pisarz Marek Nowakowski zmarł 16 maja 2014 roku. Dokładnie jedenaście miesięcy później na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie odbyła się, zorganizowana przez Instytut Filologii Polskiej oraz Instytut Filozofii UWM, ogólnopolska konferencja naukowa *Marek Nowakowski i inni. Oblicza realizmu w prozie polskiej XX i XXI wieku*. Obrady trwały dwa dni (16–17 kwietnia 2015) i – jak sama nazwa konferencji wskazuje – rozważania dotyczyły nie tylko beletrystyki autora *Księcia Nocy*, lecz także twórczości innych polskich prozaików realistycznych; badacze mieli za zadanie analizować ich utwory prozatorskie interdyscyplinarnie oraz wieloaspektowo.

Po krótkim uroczystym otwarciu konferencji, podczas którego prof. Mieczysław Jagłowski, prorektor do spraw nauki olsztyńskiego Wydziału Humanistycznego, stwierdził, iż bardzo szanuje pisarzy-realistów i że napisanie dobrej powieści realistycznej jest sztuką niełatwą, rozpoczęły się obrady. Ich pierwszą część prowadził dr hab. Maciej Urbanowski oraz mgr Artur Sobiela. Pierwsza z prelegentek, dr hab. Agnieszka Karpowicz (UW), jako jedyna z występujących podczas całej konferencji referentów posłużyła się prezentacją multimedialną, analizowała bowiem znaczenie kolorów w opowiadaniach Marka Nowakowskiego i na dowód swoich tez pokazywała różne obrazy i dzieła wizualne. W referacie *Bрудna prawda. Antyestetyka polskiego realizmu po 1956 roku* Karpowicz mówiła między innymi o tomie *Gdzie jest droga na Walne?*, o „teorii widzenia” Nowakowskiego; w pewnym momencie stwierdziła też, że pisarstwo pochodzącego z podwarszawskich Włoch prozaika miejscami pokazuje „skrajne Inferno”. Jako drugi wystąpił prof. Jan Galant

(UAM) z referatem „*Wesele raz jeszcze*” Marka Nowakowskiego w kontekście popaździernikowych dyskusji o realizmie. Galant przywołał jedną z prasowych recenzji, której autorka napisała, iż *Wesele...* jest „najlepszym tekstem dekady”. Profesor z Poznania przedstawił postaci oraz wydarzenia opowiadania, stwierdził również, iż tekst Nowakowskiego można zestawić z obrazem filmowym *Miś* w reżyserii Stanisława Barei. Potem głos zabrał prof. Zbigniew Kopeć (UAM). W referacie *Proza Marka Nowakowskiego wobec „realizmu więziennego”* mówił w zajmujący sposób na temat opowiadań więziennych Nowakowskiego, skupił się także na tekstach Urke Nachalnika czy legendarnym debiutanckim tomie opowiadań Andrzeja Stasiuka *Mury Hebronu*. Następnie wystąpiła prof. Dorota Heck (UWr) z referatem *Antropologia literacka Marka Nowakowskiego*. Heck stwierdziła na początku, iż „antropologii mamy bardzo wiele”, a następnie między innymi przedstawiła stołecznego prozaika jako „badacza” oraz „antropologa na salonach PRL-u”. Później głos zabrał wybitny znawca prozy Marka Nowakowskiego, prof. Krzysztof Kosiński (PAN), z referatem *Marek Nowakowski jako pisarz akonwencjonalny*. Według niego Nowakowski był „najwarszawiejszym” pisarzem. Przechodząc do głębszych analiz tekstów autora *Benka Kwiciarza*, Kosiński oznajmił, że podwarszawskie Włochy pojawiają się w co najmniej 78 opowiadaniach prozaika, mówił też o utrwalanych przez pisarza „scenach w teatrze życia codziennego”, o tym, że Nowakowskiego, jako pisarza, bezustannie otaczali „gawędziarze i farmazoniści” – i wreszcie stwierdził bardziej ogólnie, iż literatura „ocala historię mówioną”. Ostatnim z referatów przed przerwą obiadową był *Realizm ocenizowany. Marka Nowakowskiego potyczki z GUKPPiW* dr hab. Marzeny Woźniak-Łabieniec (UŁ). Autorka wystąpienia w erudycyjny sposób przedstawiała głównie burzliwe losy jednego z wczesnych tekstów Nowakowskiego – niedługiej powieści *Trampolina*.

Po obiedzie nastąpiła druga część obrad, którą prowadzili: prof. Sławomir Buryła oraz mgr Artur Sobiela. Jako pierwszy wystąpił mgr Jacek Podgórski (UKSW) z referatem *Jeszcze o „peryferyjnym realizmie” Marka Nowakowskiego. Perspektywy: aksjologiczna, geograficzna i społeczna*. Następnym prelegentem był mgr Michał Kotliński (UWM), którego wystąpienie nosiło tytuł *Charakterne dziewczuchy, żyłety i inne. Postacie kobiece we wczesnych opowiadaniach Marka Nowakowskiego*. Kolejny naukowiec (i prozaik), dr filozofii UWM Jacek Sobota, w referacie *Wartość antywartości. Bohaterowie Marka Nowakowskiego w świecie zagubionych znaczeń* przywoływał między innymi postać znakomitego amerykańskiego pisarza Raymonda Chandlera oraz wyartykułował ciekawą myśl: „Lepsze są antywartości niż brak jakichkolwiek wartości”. Ostatnie wystąpienie pierwszego dnia konferencji należało do dr Anity Kucharskiej-Dziedzic (UZ), a jego tytuł brzmiał: *Kody geopolityczne w prozie polskiej poświęconej stanowi wojennemu*.

Po krótkiej przerwie zebrani mieli możliwość obejrzenia trzech obrazów filmowych, powstałych na podstawie prozy polskich realistów: przezabawną

Pizamę, zastanawiającą *Prognozę pogody* i oryginalną *Egzekucję w ZOO*. Po projekcjach odbyła się dyskusja na temat kina i literatury, moderowana przez mgr Emilię Konwerską, mgra Artura Sobiele oraz młodego pisarza i dziennikarza, Jakuba Żulczyka. Żulczyk, który sam pisze o stolicy, wspominał między innymi, iż prozę Marka Nowakowskiego wyróżnia przede wszystkim owa specyficzna „warszawska bajera”. Pierwszy dzień konferencji zakończyła uroczysta kolacja.

O ile obrady dnia pierwszego dotyczyły w zasadzie wyłącznie twórczości autora *Notatek z codzienności*, o tyle prelegenci następnego dnia konferencji mówili już o wielu innych polskich pisarzach-realistach. Pierwszą część obrad prowadził prof. Galant oraz mgr Sobiele. Rozpoczął dr hab. Maciej Urbanowski (UJ) referatem *Marek Nowakowski – Kazimierz Orłoś. Próba porównania*. Badacz wskazał na pokrewieństwo biografii pisarzy: ich rodzice byli inteligentami, obydwaj też studiowali prawo na UW. Urbanowski mówił o „świecie odwróconego Dekalogu”; zauważył również, iż w tekstach Orłosa Warszawa nie pojawia się prawie wcale – przeciwnie niż u Nowakowskiego. Warto nadmienić, iż Kazimierz Orłoś był jednym z uczestników omawianej konferencji i uważnie słuchał wypowiedzi badaczy – również tych dotyczących jego własnych dzieł. Jako następny wystąpił mgr Wiesław Setlak (UR), który wnikliwie i w zabawny sposób opowiadał o mało znanym szerokiemu gronie odbiorców pisarzu, Janie Rybowiczu, a tytuł jego referatu brzmiał: *Światy równoległe w prozie Marka Nowakowskiego i Jana Rybowicza. O toposie „peryferii-księstwa” z perspektywy literaturoznawczej i socjologicznej*. Setlak skonstatował, że o kategorii bohaterów, których określił jako „osiadłych outsiderów”, można mówić w kontekście zarówno pisarstwa wspomnianego Rybowicza, jak i w prozie autora *Raportu o stanie wojennym*.

Temat wystąpienia kolejnego naukowca, mgra Łukasza Kowalskiego (UJK) brzmiał: *Czy „mały realizm”? – o pisarstwie Kornela Filipowicza*. Filipowicz pisał o „ludziach przeciętnych” – dowodził badacz – proza tego pisarza była głęboko moralistyczna, chociaż sam Filipowicz nie lubił tej łątki; tak naprawdę interesowały go „zagadki ludzkiego zachowania”. Następnie wystąpiła dr Anita Kucharska-Dziedzic i przedstawiła drugi już tekst *Psychospołeczny model sprawy przemocy i diagnoza okrucieństwa w opowiadaniach Kornela Filipowicza*. Kolejnym prelegentem był dr Maciej Krzemiński (PWSZ we Włocławku), który zaprezentował referat *Komunikacja interpersonalna a świat wewnętrzny bohatera. Relacje międzyludzkie w realiach PRL na podstawie opowiadań Bogdana Madeja*. Następny odczyt należał do prof. Sławomira Buryły (UWM) i nosił tytuł *Proza Wojciecha Chmielewskiego – w poszukiwaniu formuły realizmu*.

Po przerwie obiadowej miała miejsce ostatnia tura obrad, prowadzona przez prof. Kopia i mgra Sobiele. Mgr Joanna Gzyra (UKSW) w wystąpieniu *Realizm prozy Andrzeja Brychta* mówiła między innymi o wyrażeniach potocznych w języku pisarza i stwierdziła, że „Brycht nie jest ani pisarzem

romantycznym, ani realista”. Kolejnym referentem był mgr Artur Sobiela (UWM), który w zabawny i błyskotliwy sposób przedstawił temat *Krytyka, neutralność, akceptacja. Rzeczywistość PRL widziana oczyma bohaterów prozy i samych twórców u Marka Nowakowskiego, Jana Himilbacha, Sławomira Lubińskiego i Edwarda Redlińskiego*. Mgr Sylwia Majdosz (UR) wystąpiła z referatem *Realizm w twórczości Bogdana Wojdowskiego*, a dr Izabella Adamczewska (UŁ) zaprezentowała wykład–referat *Na peryferiach sukcesu. Warszawa w prozie najnowszej*. Badaczka mówiła między innymi o beletryście Krzysztofa Vargi i Krzysztofa Beśki, o *Pawiu królowej* Doroty Masłowskiej i *Słepnąc od światła* Jakuba Żulczyka, o powieści *Małż* Marty Dzido oraz o *Bagnie* Tomasza Piątka. Warszawa jest „złym miastem”, dowodziła Adamczewska – określiła również stolicę jako „pole walki”. Później głos zabrał prof. Tadeusz Sucharski (AP w Słupsku), który opowiedział o *Formułach realizmu w polskiej prozie łagrowej*, dużą część wstąpienia poświęcając osobie Gustawa Herlinga-Grudzińskiego; wspominał także między innymi o książce *Diabeł w raju* autorstwa Tadeusza Wittlina. Dr Rafał Łatka (UJ) w wystąpieniu – *Gustaw Herling-Grudziński a PRL – perspektywa realisty z Neapolu* skupił się na osobie i twórczości pisarza. Ostatnim prelegentem konferencji był dr hab. Adam Fitas (KUL). W swoim referacie *I świadectwo, i literatura. O prozie Józefa Mackiewicza* badacz mówił o „sensualnej rzeczywistości powieściowej” w tekstach pisarza urodzonego w Petersburgu.

Po uroczystym zamknięciu konferencji nastąpił jej epilog. W lokalu Stary Zaułek na olsztyńskiej starówce odbyły się spotkania-wywiady z: żoną Marka Nowakowskiego, Jolantą Nowakowską (która *nota bene* była obecna na sali obrad przez cały czas trwania konferencji i zadawała prelegentom wnikliwe pytania), Kazimierzem Orłosiem, pisarzem Wojciechem Chmielewskim oraz Jakubem Żulczykiem. O ile widownia właściwej konferencji była skromna, o tyle do Starego Zaułka przybyło sporo – także młodych – widzów i słuchaczy. Po wywiadach nastąpiło oficjalne rozstrzygnięcie ogólnopolskiego konkursu imienia Marka Nowakowskiego na małą formę literacką. Artystyczno-literacki wieczór zakończył koncert zespołu „Jesień” z Torunia.

Dyskusje po niemal wszystkich referatach konferencji były wielogłosowe, nierzadko ożywione i polemiczne. Erudycja prelegentów, ich wiedza na poruszane tematy oraz elokwencja zrobiły na słuchaczach duże wrażenie, a owocem ich pracy będzie z pewnością wartościowa oraz zajmująca monografia.